หลักธรรมในการพัฒนาบทบาทครูศตวรรษที่ 21 เพื่อลดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียน

PRINCIPLES IN TEACHER ROLE DEVELOPMENT IN THE 21st CENTURY TO BRIDGE THE GAP BETWEEN TEACHERS AND STUDENTS

พระครูปลัดกิตติพงษ์ กิตฺติโสภโณ (วงศ์สถาน)
Phrakhupalad Kittipong Kittisopano (Wongsathan)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author’s Email: phrakhupaladkittipong@gmail.com

บทคัดย่อ

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมและความคิดที่เปลี่ยนไปจากเด็กนักเรียนในยุคสมัยก่อนเป็นอย่างมาก การมีความคิดที่เป็นตัวของตัวเองและพฤติกรรมกล้าแสดงออกทางความคิดของนักเรียนมักจะทำให้เกิดช่องว่างทางความคิดกับครูอยู่เสมอ และพบว่าชั้นเรียนที่นักเรียนมีความขัดแย้งกับครูส่วนใหญ่จะมีการสอนที่ไม่มีคุณภาพ เพราะนักเรียนจะไม่สนใจและไม่ให้ความเคารพเชื่อฟังครู ทำให้การสอนเป็นไปได้ยาก เพื่อให้การจัดการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครูจะต้องปรับบทบาทของตนเองเพื่อลดช่องว่างทางความคิดระหว่างครูกับนักเรียนโดยการยอมรับและทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมตามยุคสมัย พร้อมทั้งนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น หลักทักขิณทิศ หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 หลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 และหลักฆราวาสธรรม 4 มาใช้ในการปรับบทบาทและพฤติกรรมของครูเพื่อสร้างความรัก ความศรัทธาของนักเรียน เป็นการช่วยลดความขัดแย้งและความตึงเครียดซึ่งเป็นต้นเหตุของอุปสรรคสำคัญในการสอน ซึ่งจะช่วยให้การสอนของครูประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: 1. หลักธรรมสำหรับครู, 2. การลดช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียน, 3. หลักธรรมแก้ปัญหานักเรียนไม่เคารพครู

Abstract

The advancement in science and technology in the 21st century has resulted in a huge change in behavior and thinking among students from those in the past. The students' independent thinking and assertive behavior tend to create cognitive gaps between teachers and students. And it is often found that most classes where students have conflicts with teachers teach poor quality, because students are not interested and disrespecting the teacher making teaching difficult. In order to manage teaching effectively, teachers must adjust their roles to reduce the gap between teachers and students by accepting and understanding the changes in society according to the era as well as adopting Buddhist principles such as Dakkhinadisa, Kalayanamittadhamma 7, Brahmavihara 4, Itthibada 4 and Gharavasa-Dhammas 4 were used to adjust teachers' roles and behaviors to create love and faith from student, it helps to reduce conflicts and tension which is a major obstacle in teaching. As a result, the teacher's teaching was successful according to the goals set.

Keywords: 1. The principles for teachers, 2. Bridging the gap between teachers and students 3. Principles to solve the problem of students disrespecting teachers

1. บทนำ

ศตวรรษที่ 21 หรือยุค 2001 ซึ่งเรียกตามปีเริ่มต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 โดยเริ่มนับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2001 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 2100 ถือเป็นยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี เป็นสังคมโลกที่สลับซับซ้อนเชื่อมโยงและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมโลกกลายเป็นสังคมความรู้ (Knowledge Society) หรือ สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) จากศตวรรษที่ 20 สู่ศตวรรษที่ 21 ความเปลี่ยนแปลงที่เราเห็นได้อย่างเด่นชัดที่สุดคือความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดเครือข่ายโทรคมนาคมดิจิทัลที่เชื่อมโยงโลกในแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็วและง่ายดายผ่านอุปกรณ์อิเล็กโทนิกส์ที่มีการพัฒนาตลอดเวลาตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เช่น คอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งปัจจุบันอุปกรณ์อิเล็กโทนิกส์เหล่านี้ก็ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกคนต้องมีไว้เพื่อตอบสนองต่อการก้าวทันการเติบโตของโลก (วิจารณ์ พานิช, 2555: 11) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้นอกจากจะเกิดผลดีใน

ด้านต่าง ๆ ต่อสังคมแล้ว แต่ก็ยังยังพบว่าส่งผลเสียต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของนักเรียนในช่วงวัยรุ่นอีกด้วย เพราะนักเรียนจะสามารถเสพสื่อต่าง ๆ ในโลกออนไลน์ได้อย่างเสรีโดยไม่มีข้อจำกัดซึ่งการแสดงออกทางพฤติกรรม การนำเสนอความคิด หรือการตีแผ่ค่านิยมที่ผิดของสื่อต่าง ๆ จะเป็นตัวหนุนให้นักเรียนที่มีทัศนคติไม่ดีอยู่แล้วเคลิ้มไปกับสิ่งที่ได้สัมผัส จนนำไปปฏิบัติตามได้เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง (พระมหาดีติสฺสเทโว (สัมมาสาโก), 2551: 49) จะเห็นได้ว่า นอกจากพฤติกรรมที่ไม่สนใจเรียนแล้ว เราก็มักจะเห็นพฤติกรรมก้าวร้าวไม่เคารพครูในกลุ่มนักเรียนช่วงวัยรุ่นมากขึ้น ส่วนใหญ่จะมาจากพฤติกรรมการเลียนแบบข่าวและคลิปต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างครูและนักเรียนที่ถูกแชร์บนโลกอินเทอร์เน็ตด้วยวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เช่น เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมจากครู เพื่อเรียกร้องให้ครูเข้าใจความคิดของนักเรียน เพื่อเรียกร้องให้ครูเข้าใจถึงความรู้สึกของนักเรียน และเพื่อต้องการให้โลกรู้ว่าทัศนคติของนักเรียนในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปจากทัศนคติเดิมที่คิดว่าครูคือผู้มีพระคุณ เพราะเป็นผู้ให้วิชาความรู้ในการนำไปพัฒนาตนเอง แต่ได้กลายมาเป็นเพียงแค่ครูเป็นผู้ที่ถูกว่าจ้างให้มาสอนหนังสือตามหน้าที่ จึงไม่ได้ถือว่ามีบุญคุณต่อกัน

จากผลสรุปการศึกษาความขัดแย้งระหว่างครูและนักเรียนของ วิชชา ครุปิติ (2554, ออนไลน์) ในการประชุมเวทีสภานักเรียน โดยมีการระดมความคิดเห็นระหว่างฝ่ายคุณครู และฝ่ายนักเรียน สรุปได้ว่า สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดจากครู ได้แก่ 1) ครูไม่เข้าใจความรู้สึกของนักเรียน 2) ครูให้งานมากเกินไป ให้งานมากเกินความสามารถที่นักเรียนจะทำได้ 3) ครูบ่นแบบไม่มีสาเหตุ และบ่นนักเรียนทั้งห้องแบบเหมารวมจากความผิดของนักเรียนเพียงคนเดียว 4) ครูใช้คำพูดรุนแรงเกินกว่าที่นักเรียนจะรับได้ ใช้คำพูดดูถูกซ้ำเติมลดค่าของนักเรียน 5) หากมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ครูมักเอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่ 6) ครูชอบตัดสินใจด้วยอารมณ์โดยไม่ถามหรือฟังเหตุผลจากนักเรียนก่อน 7) ครูชอบคาดหวังและยัดเหยียดให้นักเรียนต้องแบกรับความคาดหวังของครู และ 8) นักเรียนไม่สามารถแสดงออกทางความคิดและความรู้สึกได้เต็มที่ พฤติกรรมการแสดงออกของครูในลักษณะนี้ยิ่งส่งเสริมให้นักเรียนช่วงวัยรุ่นมีความก้าวร้าวมากขึ้น ซึ่งพฤติกรรมครูที่สร้างความสุข ความสบายใจให้กับนักเรียน ได้แก่ 1) ครูเปิดใจพูดคุยและรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน 2) ครูมีความรัก ความเมตตา และหวังดีต่อนักเรียน 3) ครูเป็นกันเอง ให้ความเป็นเพื่อน 4) ครูเข้าใจความเป็นวัยรุ่น และ 5) ครูสามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง สำหรับพฤติกรรมของนักเรียนที่จะสร้างความสุข ความสบายใจให้กับครู ได้แก่ 1) นักเรียนเคารพเชื่อฟังครู 2) นักเรียนตั้งใจเรียน เข้าใจเนื้อหาที่สอน 3) นักเรียนมีระเบียบวินัย 4) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และ 5) นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

นอกจากนั้นจิราพร เณรธรณี (2563, ออนไลน์) ได้กล่าวถึงสาเหตุความขัดแย้งระหว่างครูกับนักเรียนไว้ว่า ทั้งครูและนักเรียนต่างได้รับการปลูกฝังอิทธิพลทางความคิดและความเชื่อที่แตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องปกติที่จะเกิดปัญหาความขัดแย้งทางความคิดขึ้น และยากที่จะแสวงหาข้อยุติความขัดแย้งในครั้งนี้ได้

โดยง่าย ทำให้การเรียนการสอนในห้องเรียนอยู่ในภาวะที่อึดอัด เนื่องจากต่างฝ่ายต่างถูกครอบงำความคิดและอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสาเหตุนี้จะนำไปสู่การต่อต้านในกระบวนการของการเรียนการสอนของครูและนักเรียนด้วย ซึ่งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางความคิดระหว่างครูและนักเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปได้อย่างราบรื่น สิ่งสำคัญคือการยอมรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลซึ่งกันและกันโดยครูจะต้องเป็นผู้ฟัง ที่ดีและรับฟังนักเรียนทุกคน เพราะนักเรียนต่างมีสิทธิในการพูดแสดงความคิดเห็น และการออกมาแสดงจุดยืนทางความคิดได้อย่างเสรี การที่เขาลุกออกมาแสดงจุดยืนทางสังคมตามสิทธิและเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยเป็นการกระทำที่เหมาะสมหรือไม่ ครูไม่ควรกำหนดกรอบความคิดหรืออุดมการณ์เพื่อครอบงำความคิดของนักเรียน แต่สิ่งสำคัญที่ครูพึงกระทำคือจะต้องเป็นผู้คอยชี้แนะ หรือตักเตือนการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน เช่น การแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว การกล่าววาจาหยาบคายหรือไม่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้ครูจะต้องคอยตักเตือน และจะต้องทำตนให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัย เพราะหากครูแสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งหรือต่อต้าน นักเรียนจะรู้สึกไม่ปลอดภัย ส่งผลให้การเรียนการสอนในห้องอึดอัดและนักเรียนไม่ได้รับความรู้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ครูจะต้องเข้าใจวิธีคิดของนักเรียนยุคใหม่ และต้องมีการเรียนการสอนที่เปิดโลกทัศน์ให้นักเรียนรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น โดยเฉพาะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การเสพสื่อ เพราะในปัจจุบันมีสื่อทางอินเทอร์เน็ตมากมายให้ได้เรียนรู้และรับข่าวสาร ซึ่งอาจจะมีความไม่น่าเชื่อถือ หรือเป็นข่าวปลอม (fake news) อยู่มาก ครูจึงต้องฝึกทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการสื่อสารที่ดีให้กับนักเรียนและตัวครูเองด้วย

ครู คือ ผู้กำหนดอนาคตของชาติ ชาติใดก็ตามที่ได้ครูเป็นผู้มีความรู้ เป็นคนเก่ง เป็นคนเสียสละตั้งใจทำงาน เพื่อประโยชน์ของนักเรียน ชาตินั้นจะได้พลเมืองที่เก่งและฉลาดมีศักยภาพและมีความสามารถที่จะแข่งขันกับทุกประเทศในโลกได้ ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนานักเรียนตามหน้าที่ของโรงเรียน เนื่องจากครูเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษา ติดต่อสัมพันธ์กับนักเรียนและผู้ปกครองโดยตรง บทบาทหน้าที่และภาระงานครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวนักเรียนและเกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในทิศทางที่พึงประสงค์ (รุ่ง แก้วแดง, 2543: 24) ครูที่ดีควรมีความรักและความเมตตาต่อศิษย์ มีความเสียสละ หมั่นเพียรศึกษาปรับปรุงวิธีการสอนเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ต้องมีความเข้าใจและเอาใจใส่ตัวศิษย์ทุกคน เป็นกำลังใจและช่วยสร้างแรงบัลดาลใจให้กับศิษย์เพื่อให้เขาเป็นคนใฝ่เรียนรู้ เป็นแบบอย่างที่ดีมีจรรยาบรรณในวิชาชีพครู มีจิตวิญญาณของความเป็นครู สามารถถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี มีวิธีการสอนที่หลากหลาย มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความยุติธรรม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมถึงยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน (ยนต์ ชุ่มจิต, 2541: 29)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าครูมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมการแสดงความเคารพของนักเรียนเป็นอย่างมาก การจัดการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อนักเรียนอย่างไร

ขึ้นอยู่กับบทบาทของครูเป็นสำคัญ พระพุทธเจ้าคือหนึ่งในบุคคลที่ครูควรนำมาเป็นแบบอย่างในอาชีพครู พระพุทธเจ้าได้ถูกยกย่องว่าเป็นบรมครูเอกของโลก เนื่องจากพระองค์ทรงมีเทคนิควิธีการสอนที่ดีเยี่ยม ทำให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง รวมถึงพระจริยวัตรที่สามารถเป็นแบบอย่างให้คนทั่วไปนำไปเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตามเพื่อนำพาตนเองไปสู่ความสุขความเจริญในชีวิต นอกจากนั้นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ยังสามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาบทบาทครู ให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคมและทัศนคติของนักเรียนที่เปลี่ยนไป และสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนในยุคสมัยศตวรรษที่ 21 ได้ เป็นอย่างดี บทความนี้มุ่งเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ครูสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงบทบาทหน้าที่ของตนเอง เพื่อลดช่องว่างของความขัดแย้งระหว่างครูและนักเรียนซึ่งเป็นอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนและระบบการศึกษาในปัจจุบัน

2. ความสำคัญของการศึกษา

การศึกษา คือ การสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบการงานอาชีพได้ การศึกษาช่วยให้คนเจริญงอกงาม นอกเหนือจากความจำเป็นด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่ 5 ของชีวิต เป็นปัจจัยที่จะช่วยแก้ปัญหาทุก ๆ ด้านของชีวิต และเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของโลกที่มีกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบให้วิถีการดำรงชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน การศึกษายิ่งมีบทบาทและความจำเป็นมากขึ้น เพราะเป็นการเพิ่มความรู้และทักษะพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น (ธนู พุ่มพวง, 2550: 1) ดังนั้นการศึกษาจึงถือเป็นความเจริญงอกงาม ประเทศชาติใดจะพัฒนามากหรือน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพการศึกษาเป็นหลักสำคัญ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมของสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. ความสำคัญของครู

คำว่า “ครู” มาจากศัพท์ภาษาสันสกฤต “คุรุ” และภาษาบาลี “ครุ, คุรุ” แปลว่า “หนัก” ครู หมายถึง ผู้มีความรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนศิษย์ หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ดังนั้นครูจึงเป็นผู้กำหนดอนาคตของชาติ ชาติใดก็ตามที่ได้ครูเป็นผู้มีความรู้ เป็นคนเก่ง เป็นคนเสียสละตั้งใจทำงาน เพื่อประโยชน์ของนักเรียน ชาตินั้นจะได้พลเมืองที่เก่งและฉลาดมีศักยภาพและมีความสามารถที่จะแข่งขันกับทุกประเทศในโลกได้ ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนานักเรียนตามหน้าที่ของโรงเรียน เนื่องจากครูเป็นผู้

ที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษา ติดต่อสัมพันธ์กับนักเรียนและผู้ปกครองโดยตรง บทบาทหน้าที่ และภาระงานครู จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวนักเรียนและเกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในทิศทางที่พึงประสงค์ บทบาทของครูมีหลายสถานภาพ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ผู้นำชุมชน ครูผู้สอน ผู้ส่งเสริม ผู้สนับสนุน ผู้ช่วยเหลือ ผู้จัดการ ผู้ออกแบบ และผู้พัฒนา แต่ละบทบาทล้วนมีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนให้งาน กิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ โดยประสานงานร่วมกับครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน (รุ่ง แก้วแดง, ออนไลน์) การศึกษาจะเจริญงอกงามมากน้อยเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับ “ครู” เป็นสำคัญ เพราะถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักในการขับเคลื่อนการศึกษาให้สัมฤทธิผล ดังนั้นวิชาชีพครูจัดเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่มีความจำเป็นต่อสังคม เป็นอาชีพที่ช่วยสร้างสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ปรารถนา ผู้ประกอบวิชาชีพครูจึงต้องมีความศรัทธาในวิชาชีพ และต้องมีคุณธรรมจริยธรรมรับผิดชอบต่อสังคมในระดับสูง เพื่อเป็นตัวอย่างในการสืบทอดความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่ดีให้กับนักเรียนเพื่อนำไปปฏิบัติต่อในสังคมเกิดความสงบ ความเจริญก้าวหน้าต่อไป

4. ลักษณะของครูที่ดี

การเป็นครูนั้นไม่ใช่ว่าใครที่พอมีความรู้หรือท่าทางน่าเชื่อถือก็จะมาเป็นครูได้ ผู้ที่ต้องการดำเนินอาชีพครูจะต้องฝึกฝนศึกษาให้เกิดความเชี่ยวชาญจนเป็นที่ยอมรับบุคคลอื่น เพราะครูเป็นวิชาชีพที่สังคมคาดหวังว่าต้องมีบทบาทหน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีคุณลักษณะ มีบุคลิกภาพ มีค่านิยมจรรยาบรรณและคุณธรรมที่เป็นแบบอย่างได้ จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกปัจจุบันทำให้ครูต้องปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพของตนเองให้เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดการยอมรับซึ่งจะส่งผลดีต่อกระบวนการเรียนการสอนภายใต้สภาวการณ์ที่นักเรียนแต่ละคนมีทัศนคติและความคิดเป็นตัวของตนเองค่อนข้างสูงในปัจจุบัน บุคลิกภาพของครูจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากบุคลิกภาพเป็นสิ่งแรก ๆ ที่จะสร้างความประทับใจแรกพบให้กับนักเรียน ฉะนั้นครูในยุคศตวรรษ 21 จึงควรใส่ใจกับองค์ประกอบในการสร้างพลังแห่งบุคลิกภาพ ที่ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

นักวิจัยหลายคนได้สนใจศึกษาลักษณะของครูที่ดี และยอมรับว่าสามารถยกระดับและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนได้ ดังเช่น เฮลซอง และวีคส์ (Hessond and Weeks, 1987: 457–463) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดี และได้ข้อสรุปว่า ครูที่ดีต้องมีลักษณะดังนี้

1. มีความรอบรู้ (Being Knowledgeable) คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนของวิชาที่จะสอนเป็นอย่างดี

2. มีอารมณ์ดี (Being Humorous) คือ เป็นผู้ที่สามารถทำการสอนอย่างสนุกสนาน ทำให้นักเรียนเกิดความสุขและไม่เคร่งเครียดขณะเรียน

3. มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน (Being Flexible) คือ เป็นผู้มีความสามารถในการแก้ไขปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนให้เข้ากับสถานการณ์ และสามารถแก้ไขหตุการณ์เฉพาะหน้าเพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนผ่านพ้นไปด้วยดี

4. มีจิตวิญญาณความเป็นครู (Being Upbeat) คือ เป็นผู้ที่มีความรักในการให้ความรู้แก่ผู้อื่น และยินดีเต็มใจที่จะสอนนักเรียนให้มีความรู้เพิ่มขึ้น

5. มีความซื่อสัตย์ (Being Honest) คือ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ต่อตนเอง และต่อผู้อื่น

6. มีความสามารถในการถ่ายทอดสื่อสารให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนและรวบรัด (Being Clear and Concise) คือ เป็นผู้ที่มีปฏิภาณไหวพริบดี มีความสามารถในการสื่อสาร ทั้งโดยการพูด การเขียน และการแสดงออกท่าทางเพื่อให้นักเรียนเข้าใจในสิ่งที่ต้องการสื่อได้อย่างถูกต้อง

7. เป็นคนเปิดเผย (Being Open) คือ เป็นผู้ที่เต็มใจเปิดเผยข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้อื่นรับรู้ และเต็มใจเปิดรับความคิดของผู้อื่นด้วย

8. มีความอดทน (Being Patient) คือ เป็นผู้ที่มีความเพียรพยายาม หรือขยันขันแข็งในการทำงาน

9. ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี (Being a Role Model) คือ เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการแสดงออกที่ดีงาม สามารถเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนและสังคม เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของตนเองได้

10. สามารถนำความรู้ทางทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (Being Able to Relate Theory to Practice) คือ เป็นผู้ที่สามารถนำเอาทฤษฎีความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนในสถาบันการศึกษามาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนอย่างเหมาะสม เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

11. มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self-Confident) คือ เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในการจัดการเรียนการสอน และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักเรียนได้

12. มีความสามารถพิเศษในศิลปะและวิทยาการหลาย ๆ ด้าน (Being Diversified) คือ เป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษในหลาย ๆ ด้าน ที่สามารถส่งเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การวาดภาพการ์ตูน การใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมประยุกต์ต่าง ๆ การตัดต่อคลิปการสอน เป็นต้น

13. แต่งการเรียบร้อย สะอาด และมีสุขอนามัยส่วนบุคคลที่ดี (Being Well Groomed and Having Good Personal Hygiene) คือ เป็นผู้ที่มีการต่างกายสะอาด ถูกกาลเทศะ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและสภาพทางจิตใจดี

นอกจากนั้น พิชญาภา ยืนยาว และธีรวุธ ธาดาตันติโชค (2561: 22–24) ได้สรุปลักษณะที่ดีของครูมืออาชีพในศตวรรษที่ 21 ที่ควรมี ไว้ดังนี้

1. การสร้างแรงบันดาลใจ ข้อดีของการเป็นครูนั้นมีมากกว่าการเป็นอาชีพ คือ การอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของนักเรียน การสร้างทัศนคติเชิงบวกที่ถูกต้องเป็นสิ่งที่สำคัญโดยครูจะต้องสร้างให้กับตนเองก่อน

จากนั้นจึงแบ่งปันทัศนคติเชิงบวกเหล่านั้นให้กับนักเรียนด้วยการจูงใจให้นักเรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมความรับผิดชอบของตนเองได้อย่างเหมาะสมจนกลายเป็นแรงบันดาลใจซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่คงทนยาวนาน

2. การออกแบบการเรียนรู้ ครูที่จะมีความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ให้น่าสนใจได้นั้นจำเป็นต้องให้ความรู้ที่มีอยู่มาบูรณาการเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านจิตวิทยาต่าง ๆ เช่น จิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาวัยรุ่น จิตวิทยาการศึกษา รวมถึงความรู้ด้านหลักสูตรและการสอน เทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ เทคนิคการวัดและประเมินผลการสอน เทคโนโลยีการศึกษา ตลอดจนความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพการสอนจริง

3. ความเชื่อในเรื่องการปรับพฤติกรรมนักเรียน ปัจจุบันพฤติกรรมของนักเรียนได้เปลี่ยนไป สาเหตุหลักมาจากการขาดเวลาดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว วิธีแก้ปัญหาอันดับแรกของครูคือต้องเริ่มจากการสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักเรียน และต้องหมั่นคอยสังเกตการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน เพื่อให้สามารถแก้ไขอย่างทันการณ์

4. การเข้าถึง เข้าใจ และการให้คำปรึกษานักเรียนแบบมืออาชีพ โดยครูจะต้องมีความเข้าใจพฤติกรรมวัยรุ่น และใช้จิตวิทยาที่เหมาะสมกับช่วงวัยของนักเรียนมาปรับใช้ ร่วมกับการแสดงออกทางกายวาจา ใจ ที่เป็นมิตร อ่อนโยน และหวังดี เพื่อให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัยและเปิดใจรับคำแนะนำของครู

5. สร้างศักยภาพของนักเรียนให้ทันยุคสมัย การสร้างศักยภาพนักเรียนให้ทันยุคสมัยนั้นไม่ได้หมายความว่าให้ครูสอนด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือต้องใช้เทคโนโลยีทุกครั้ง แต่เป็นการติดอาวุธทางปัญญาให้กับนักเรียนโดยการสร้างกระบวนการคิดที่รู้เท่าทันสื่อต่าง ๆ ด้วยการแยกแยะข้อคิดเห็นออกไปจนเหลือแต่ข้อเท็จจริง ร่วมกับการใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ เพื่อป้องกันไม่ให้ตนเองตกเป็นเหยื่อของสื่อในการหาประโยชน์จากความเชื่อ หรือสร้างทัศนคติที่ผิด ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมได้

5. หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน

ครูที่ดีจะต้องมีการเรียนรู้และปรับปรุงตัวเองเพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนเกิดประโยชน์กับนักเรียนสูงสุด ซึ่งครูสามารถนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปรับใช้ในการพัฒนาบทบาทของตนเองเพื่อลดช่องว่างที่ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างครูและนักเรียนได้ (ที.ปา. 16/200/79), (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2542: 63), (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2540: 10), (พระมหาบรรจง ติสรโณ (ศรีสุข), 2560: 5–6) ดังนี้

1. ทักขิณทิศ หรือทิศเบื้องขวา เป็นหนึ่งในทิศ 6 ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสิงคาลกสูตร ซึ่งกล่าวถึงบุคคลที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ว่ามี 6 ทิศ ทักขิณทิศ หมายถึงครูอาจารย์ ซึ่งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล

เป็นบุคคลที่ต้องอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยธรรม 5 ประการ เมื่อครูอาจารย์ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยหลักธรรม 5 ประการแล้ว ศิษย์ก็ควรแสดงความกตัญญูถือปฏิบัติต่อท่านด้วยธรรม 5 ประการ ซึ่งมีเนื้อหาในคัมภีร์ ดังนี้

1.1 หลักธรรมตามหน้าที่ของครูอาจารย์ต่อศิษย์

1) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี นำเรื่องที่ดีมาอบรมสั่งสอนต่อศิษย์ ตลอดจนถึงอุบายวิธีในการแนะนำที่สามารถยอมรับนับถือให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนของตน

2) ให้เรียนดี สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ มีความรู้ ชำนาญในศาสตร์ที่จะต้องใช้ในการดำรงชีวิตให้เกิดความรู้ดี ความคิดดี และความสามารถที่ดี โดยมีคุณธรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิตของศิษย์เหล่านั้น เป็นต้น

3) บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดีไม่ปิดบังอำพราง ครูที่ดีมีจิตวิญญาณของความเป็นครูที่ดีจริง ๆ ควรสอนศิษย์ของตนให้เต็มที่ตามขอบข่ายของเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้

4) ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหายหมู่คณะ เป็นการเชิดชูความรู้ ความคิด ความสามารถ และคุณธรรมของศิษย์ตนให้ประจักษ์แก่สายตาของบุคคลอื่น ๆ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจของศิษย์ ให้มีฉันทะอุตสาหะที่จะปฏิบัติความดีต่อไป และยังเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นเร่งเร้าให้ผู้อื่นถือปฏิบัติตาม เพื่อที่จะได้รับการยกย่องเช่นเดียวกับศิษย์ที่ได้รับการยกย่องไปแล้ว

5) ทำความป้องกันในทิศทั้งหลายให้รู้จักรักษาตนในอันที่จะดำเนินชีวิตและพร้อมที่จะให้การอนุเคราะห์แก่ศิษย์ ช่วยเหลือป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่ศิษย์ของตน

1.2 หลักธรรมตามหน้าที่ของศิษย์ต่อครูอาจารย์

1) ลุกยืนต้อนรับเพื่อเป็นการแสดงความเคารพนับถือท่าน

2) เข้าไปคอยรับใช้เป็นการช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจของครูอาจารย์

3) เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม ควรคิดเสมอว่าครูอาจารย์มุ่งปรารถนาดีต่อตนเสมอ ศิษย์ที่ดีควรพร้อมที่จะเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน

4) ดูแลปรนนิบัติ ช่วยเหลือ บำรุง แบ่งเบาภาระของครูอาจารย์ตามสมควรแก่โอกาสที่จะมาถึง

5) เรียนศิลปะวิทยาโดยเคารพในตนเอง เคารพในครูอาจารย์ เคารพในสถานศึกษา เคารพในตำราที่ต้องศึกษาเล่าเรียน

2. กัลยาณมิตรธรรม 7 ครูอาจารย์ผู้ที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน พึงประกอบด้วยคุณสมบัติและประพฤติตามหลักธรรมซึ่งเป็นองค์แห่งกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ ดังนี้

2.1 ปิโย น่ารัก คือ มีความเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าใจถึง สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนให้นักเรียนอยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

2.2 ครุ น่าเคารพ คือ เป็นผู้หนักแน่นถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น เป็นที่พึงได้และปลอดภัย

2.3 ภาวนีโย น่าเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้นักเรียนเอ่ยอ้างและรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

2.4 วัตตา จะ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

2.5 วะจะนักขะโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา คำซักถาม คำเสนอแนะ คำวิพากษ์วิจารณ์ อดทนชี้แจงต่อเรื่องต่าง ๆ อดทนฟังได้ไม่เบื่อหน่าย ไม่ฉุนเฉียว

2.6 คัมภีรัญจะ กะถัง กัตตา แถลงเรื่องล้ำลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากให้เข้าใจได้ และสอนนักเรียนให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไป

2.7 โน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องเหลวไหล เรื่องที่ไม่สมควร

3. พรหมวิหาร 4 การสอนที่ดีคือการสอนที่ให้ความรู้พร้อมทั้งปลูกฝังความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมที่ดีให้กับนักเรียนนำไปปฏิบัติเพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเองในการดำเนินชีวิต ซึ่งครูจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อให้นักเรียนเกิดความศรัทธาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนด้วยความยินดีและเต็มใจ โดยการยึดปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 ดังนี้

3.1 เมตตา คือ ความรัก ความจริงใจ ความปรารถนาดี ความปรารถนาต้องการให้นักเรียนมีความสุข มีความเจริญในชีวิตทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

3.2 กรุณา คือ ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนร่วมโลก ความเห็นอกเห็นใจนักเรียนยามเมื่อเห็นนักเรียนมีความลำบาก เดือดร้อนก็ลงมือช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ

3.3 มุทิตา คือ ความเบิกบานใจ ชื่นชมยินดีในความสำเร็จของนักเรียน ยินดีเมื่อเห็นนักเรียนมีความสุขโดยไม่มีความอิจฉา

3.4 อุเบกขา คือ ความวางเฉย วางใจเป็นกลาง โดยการปฏิบัติกับนักเรียนทุกคนด้วยความเสมอภาค ยุติธรรม ไม่ทับถมซ้ำเติมเมื่อนักเรียนทำผิดพลาด

4. อิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนการสอนนั้นย่อมมีอุปสรรค์และปัญหาอยู่บ่อยครั้ง ครูจึงควรยึดหลักธรรมที่เป็นหลักการปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน และมุ่งสู่การประสบความสำเร็จส่งผลสัมฤทธิ์ที่ดีงามให้เกิดกับนักเรียนด้วยหลักอิทธิบาท 4 ดังนี้

4.1 ฉันทะ คือ รักในงาน พอใจกับงานที่ทำอยู่ ครูจะต้องมีความรักศรัทธาในวิชาชีพครู และต้องการปฏิบัติหน้าที่สอนนักเรียนให้มีความรู้และประสบความสำเร็จในชีวิต ครูต้องหมั่นศึกษาหาความรู้เพื่อหาวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สร้างความรัก ความสนใจเรียนให้เกิดขึ้นในตัวของนักเรียน ให้นักเรียนตั้งใจฟังสิ่งที่ครูสอนด้วยความเอาใจใส่ ตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมาย รู้จักสร้างแรงกระตุ้นให้ตนเองหรือมีกำลังใจ มีความพอใจและมีความชอบใจในสิ่งที่เรียน

4.2 วิริยะ คือ ขยันหมั่นเพียรกับงาน ครูจะต้องมีความเพียรพยายาม มีความมานะบากบั่นในการทำการสอน สอนนักเรียนด้วยความอดทนต่อการซักถามในสิ่งที่นักเรียนสงสัยจนเกิดความเข้าใจกระจ่างแจ้ง หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องต่าง ๆ ที่นำมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตนเองให้ทันยุคทันสมัย ทันเหตุการณ์ เพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง สังคม และคนรอบข้างได้

4.3 จิตตะ คือ ความเอาใจใส่รับผิดชอบงาน ครูต้องมีความรับผิดชอบในการสอนอย่างเคร่งครัด ไม่นำเวลาสอนไปทำหน้าที่อื่นโดยไม่จำเป็น มีการวางแผนและเตรียมความพร้อมก่อนทำการสอนทุกครั้งเพื่อลดปัญหาอุปสรรค์ที่อาจจะเกิดขึ้นขณะทำการสอน รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย และรู้จักยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเองต่อสังคม

4.4 วิมังสา คือ การพินิจพิเคราะห์ เข้าใจงานที่ทำ ครูจะต้องหมั่นสำรวจวิธีการสอนของตนเอง พฤติกรรมและการปฏิบัติตัวของตนเองกับนักเรียนและเพื่อนร่วมงาน แล้วนำข้อผิดพลาดที่พบมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อสร้างความประทับใจให้เป็นที่ยอมรับของนักเรียนและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความร่วมมือในการเรียนและการทำงานจากนักเรียนและเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ

5. ฆราวาสธรรม 4 เป็นหลักคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ เพื่อให้ผู้ครองเรือนได้นำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งครูสามารถนำหลักฆราวาสธรรม 4 มาปรับใช้พัฒนาบทบาทของตนเอง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนที่ลดช่องว่างทางความคิดซึ่งเป็นหนทางที่นำไปสู่ความไม่เข้าใจและความขัดแย้งกันระหว่างครูกับนักเรียนได้ ดังนี้

5.1 สัจจะ คือ ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ การพูดจริงทำจริง ครูควรเป็นคนที่มีสัจจะทั้งในการพูดและการกระทำ มีความหวังดีต่อนักเรียนอย่างจริงใจ และปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างเป็นมิตรแม้ว่าจะมีข้อเห็นต่างทางความคิด หรือทัศนคติต่อเรื่องบางเรื่องที่ไม่ตรงกัน

5.2 ทมะ คือ การฝึกฝนตนเองและข่มใจตนเองด้านต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตในโรงเรียนต้องมีเหตุการณ์ที่นักเรียนสร้างความไม่พอใจให้กับครูอยู่บ้าง ซึ่งบางครั้งอาจเกิดจากทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยของวัยรุ่นที่ไม่ได้เป็นสิ่งที่ผิดแต่อาจขัดหูขัดตาครู หรือบางครั้งอาจเกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักเรียน ผู้เป็นครูจะต้องรู้จักฝึกให้ตนเองเป็นคนใจเย็น มีเหตุผลยอมรับในความแตกต่างทางความคิดที่

เกิดขึ้น และข่มใจไม่ให้แสดงความโกรธให้นักเรียนเห็น ไม่พูดจาต่อว่าโดยใช้คำพูดรุนแรงด้วยถ้อยคำหยาบคาย หรือถ้อยคำที่นักเรียนรู้สึกถึงการดูถูกจากครู เพราะการสั่งสอนด้วยความรุนแรงที่กระทบต่อร่างกาย หรือจิตใจจะยิ่งทำให้นักเรียนเกิดการต่อต้านจนอาจส่งผลบานปลายได้ในที่สุด

5.3 ขันติ คือ ความอดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ทั้งร่างกายและจิตใจ ครูจะต้องมีความอดทนในการสอนนักเรียน ต้องนำสรรพวิชาทั้งศาสตร์และศิลป์มาผนวกรวมกันเพื่ออบรมสั่งสอนให้นักเรียนเกิดความรู้ พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน เพื่อให้กลายเป็นคนเก่ง ดีและมีคุณธรรมซึ่งเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะที่สังคมและประเทศชาติต้องการ

5.4 จาคะ คือ ความเสียสละ มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูล สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตน ไม่ตระหนี่เห็นแก่ตัว ครูจะต้องมีความเสียสละความสุขทางกายและทางใจให้นักเรียน โดยเฉพาะในเวลาที่นักเรียนประสบปัญหาต่าง ๆ หรือในเวลาที่นักเรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น การให้คำปรึกษาด้านการเรียนและการใช้ชีวิตให้นักเรียนนอกเวลาเรียน เป็นต้น

6. บทสรุป

ศตวรรษที่ 21 ถือเป็นยุคแห่งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ โดยเฉพาะเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนทางความคิดและทัศนคติของผู้คนในโลกได้อย่างเสรีและรวดเร็ว ส่งผลให้พฤติกรรมและทัศนคติการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคมรวมถึงเด็กช่วงวัยเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ค่านิยมโบราณที่เด็กต้องให้ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่เริ่มเปลี่ยนไปโดยเด็กจะเชื่อฟังและทำตามคำสั่งสอนของคนที่ตนเองยอมรับนับถือเท่านั้น นอกจากนั้นลักษณะของเด็กนักเรียนที่กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกทางความคิดที่เพิ่มขึ้นจนบางครั้งอาจเป็นการสร้างความไม่เข้าใจกันระหว่างครูและนักเรียน โดยเฉพาะครูที่ยังยึดติดกับประเพณีค่านิยมดั้งเดิม หากครูไม่พยายามเรียนรู้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็จะกลายเป็นอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ การพัฒนาปรับปรุงบทบาทของครูโดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้จะช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยทางด้านความคิดซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันจนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างครูและนักเรียน

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 นี้ ครูจะต้องเป็นผู้เริ่มเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองด้วยการมีทัศนคติและพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นมิตรกับนักเรียน ซึ่งจะช่วยสร้างความรัก ความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวครู เป็นการยกระดับการสอนให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลกับนักเรียนทั้งด้านความรู้ รวมถึงการมีความประพฤติดีทั้งกาย วาจา ใจ จนนำไปสู่ความสุขความเจริญในชีวิตของนักเรียนได้อย่างยั่งยืน

7. เอกสารอ้างอิง

จิราพร เณรธรณี. (2563). *เมื่อลิ้นกับฟันมาชนกัน.* สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2566, จาก https://www.educathai.com/knowledge/articles/487

ธนู พุ่มพวง. (2550). *บทวิเคราะห์รัฐธรรมนูญ เรื่อง หน้าที่ในการรับการศึกษาอบรม.* สืบค้นเมื่อ 24 มีนาคม 2566, จาก https://www.parlia ment.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/download/article/article_20101124144243.pdf.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม.* กรุงเทพฯ: กองการพิมพ์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ กฟผ.

_____. (2542). *ธรรมนูญชีวิต.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระมหาดี ติสฺสเทโว (สัมมาสาโก). (2551). *หลักคำสอนเรื่องทิศ 6 กับการแก้ปัญหาวัยรุ่นไทย.* วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาบรรจง ติสรโณ (ศรีสุข). (2560). *ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์.* วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิชญาภา ยืนยาว,ผศ.ดร. และธีรวุธ ธาดาตันติโชค,ดร. (2561). *การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะของครูมืออาชีพในศตวรรษที่ 21.* รายงานทุนการวิจัยสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยนต์ ชุ่มจิต. (2541). *ความเป็นครู.* กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

รุ่ง แก้วแดง. (2543). *ปฏิวัติการศึกษาไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. (2560) *ครูมืออาชีพ.* สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2566, จาก http://www.Thailearn.net/index_teacher. html

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: สดศรี–สฤษดิ์วงศ์.

วิชชา ครุปิติ. (2554). *ช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียน.* สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2566, จาก https://www.dek-d.com/board/view/2251157/

Hessong, Robert F, and Weeks, Thomas H. (1987). *Introduction to Education.* New YorK: Macmillan Publishing.